

האהובים עלי מאד!

תקף את כולנו בולמוס של כתיבת מכתבים לפני המוות. אם למישהו מאתנו מכירים בחוץ לארץ – הריהו כותב ומאמין שמרצחינו יבואו פעם על עונשם. בשבילכם זה יהיה בלתי מובן – מכתב זה, מילים אלו והתמונות שהן מתארות, לא יחדרו להכרתם. ואין זה מפליא ואותי כלל, כי הרי גם אני, הנתונה במלוא הכרת הדברים האלה, אין ביכולתי להאמין באכזריות ממין זה.

איני יודעת אם אוכל למסור לכם, לפחות חלק המאה, מהמתרחש אצלנו זה שנתיים. אשתדל באופן חלקי ובכישרון דל להסביר לכם את פירושו של "אויסראטען" הידוע: ב-1 ביולי 1941 נכנסו הגרמנים ללבוב, ששם הייתי יחד עם אמא ואבא. לא אתאר לכם פרטים מזיכרונות הזמן ההוא, כי על אף הזוועה שבהם נמחקו קצת מזיכרוני. אזכיר רק את הבולטים ביותר: פוגרום האוקראינים בו נפלו במות עינויים אלפי אנשים [...] ב-1 בספטמבר הגענו לבז'ז'אני, המקום בו נמצא איגו שלי. היינו מלאי תקווה שאולי בעיירה אפשר יהיה לשאת את הגיהנום הזה. שמחתנו לא ארכה הרבה. ביום הכיפורים נקראו כל הגברים מבני 18 עד 60 להיפקד. מספרם עלה ל-700. הם נכלאו. ביניהם היה גם איגו ואחיו. סיבת מאסרם לא היתה ידועה [...] כאשר הלכתי אחרי שלושה ימים ב-7 בבוקר להשיג תעודה בשביל איגו אצל רופא מכיר (באותו הזמן עוד האמנתי בשטויות כגון ועדות רפואיות וכו'), נתגלה לעיני מראה אשר הקפיא את דמי בקרבי [...] מבית הכלא העבירו אנשים למכונות משא אגב מכות רצח, רק בעוון היותם יהודים. היו 4 מכונות כאלה ובכל אחת מהן 8 אנשי גסטפו ו-50 יהודים לערך. עמדתי וחיכיתי, כי רציתי לראות עוד פעם את איגו. כעבור 30 דקות חזרו המכונות לקחת מטען חדש. וכן 4 פעמים. את איגו לא יכולתי לראות בתוך ההמונים, אך ראיתי ייאושם של אנשים אחרים. דודתי, לעולם לא אוכל להביע במלים את אשר הביעו עיני האנשים האלה, אשר הרגישו במותם המידי.

למחרת היום באו איכרים וסיפרו כי כולם נורו. איש מאתנו לא האמין. הרי השלטונות הבטיחו כי רק לעבודה לקחום. במשך חצי שנה השליתי את עצמי שאולי בכל זאת יחזור אלי פעם איגו שלי. אך המכונות שחזרו וטענו כמה פעמים הוכיחו לי שיש להאמין לאיכרים [...]

עכשיו גם אנו עומדים על סף המוות, שהוא גרוע משל אחרים, כי אנתנו מחכים לבואו. כשאי אפשר היה לשאת בזה עוד, החלטתי לנסוע בלי ה"סרט" למידובה (Midowa), בחברת האדון שבידו אני משאירה את המכתב הזה. תפסו אותי ומסרוני בידי המיליציה האוקראינית שאסרה אותי מחדש. ישבתי שלושה ימים ושלושה לילות שקועה במחשבות נוגות עד שלבסוף יצאתי שוב לאוויר העולם באורח נס. כמה ימים אחרי זה נשברה רגלה של אמא, ושוב התחילו הגירושים. הדבר התחיל בוורשה, שהיו שם 500,000 יהודים, ונשארו 60,000, בלבוב מ-80,000 נשארו 16,000, בטרנופול ועד בערים קטנות. וב-21 בספטמבר (היה זה יום יפה) הגיעה ה"אקציה" אלינו. ישבנו במחסן מאחורי עץ, במקלט שארכו

120 מטרים, 50 מטרים רוחבו, 1.30 גובהו, במשך 3 ימים ושני לילות והמוות היה פעמיים לנגד עיני, כשנכנסו והיה די שירימו קרש אחד למעלה... הציל את חיינו בעל הבית, איש שממנו לא פללנו כזאת, באמרו שאין המחסן שייך ליהודים. ב-15 באוקטובר ציוו לנו לעבור לשכונה. הרגשתנו היתה כהרגשת השועל הנופל במלכודת. במשך חודש וחצי היינו שרויים בפחד תמידי מפני אקציה, היינו קמים ב-5 בבוקר וכל מכונית גרמה להלמות לב חדשה. ב-5 בדצמבר, שוב ביום חנוכה, העירו אותנו בצעקה: אקציה. ירדנו למקלט, אך ב-6 בערב גילו אותנו. היינו בטוחים שיסיעו אותנו למגרש ומשם הלאה, אך פתאום שמענו את המילים: "נעשה עסק" (בגרמנית). התחלנו לאסוף כסף וזהב ומה שלא מסרנו בעצמנו לקחו בכוח. במשך שעתיים החזיקו אותנו במתיחות פחד המוות [...] אחר כך לקח אותי אחד מהם למעלה וברצותו לבחון את אומץ רוחי הידק את אקדחו לראשי, וציווה לי לספור עד שלוש. הרי לא היתה לי ברירה – וספרתי; על כך קבלתי את התואר: נערה אמיצת לב. שכחתי לכתוב לכם עוד, שלאקציות אלה קראו בשם גירוש לפולסיה. היו נוסעים בקרונות משא [...] אחר כמה ימים הגיעו לבלז'ץ' [...] שם היו מחסלים בזרם חשמל, על מנת לעשות מהגוויות סבון וזבל כימי.* בוודאי אינכם מאמינים לדברי. הנכם בטוחים שמהו במוחי לא בסדר; אך לא, הכל אמת [...]

עכשיו גם אנו עומדים על סף המוות, שהוא גרוע משל אחרים, כי אנו מחכים לו במלוא הכרתנו. ואין מנוס, אין רחמים. מה גדול הרצון לחיים – לעבור את זמן הסיוטים ולהוסיף לחיות, לצחוק לקראת השמש, לכל העולם ולחיות, לחיות. הנני בת 23 שנה ובלבי פצע מכאבי זה שנה וחצי, ובכל זאת רוצה הייתי לחיות, כדי לנקום את המוות והעינויים של איגו. אך אין הדבר אפשרי. ומשום זה הנני כותבת אליכם – שלפחות אתם תנקמו את מותנו הנורא. לכל כך הרבה אנשים יש רעל, ובכל זאת הם מרשים שיובילו אותם כצאן לטבח, כי עודם מאמינים באיזה נס שיצילם מידי צורריהם. לנו אין רעל, כי קשה מאד להשיגו כיום, ולכן אין לנו ברירה אחרת, כי אם להשתתף בהלוויתנו, לפשוט את בגדינו, לעמוד עם הפנים לצד הקבר ולחכות לכדור בעורף. אלך בוודאי לבדי, כי אמא אינה יכולה ללכת, יסתדרו אתה בוודאי בבית. ולאבא מחכה עוד המחנה. זה יקרה בוודאי בחג הפסח – ויש להניח שזאת תהיה כבר האקציה של החיסול. אתם רואים, בזמן שאצלכם נשפך יין לרגל החג, אצלנו נשפך דם בני אדם אדום [...]

הנני כותבת וכותבת, אך בכל זאת לא עלה בידי אפילו במעט מן המעט למסור את אשר עבר עלינו כל אותו הזמן. הן לא אוכל למנות את כל התכווציות הלב לפני כל אקציה מתקרבת; לא אוכל גם לתאר את הפחד האיום אז, כשנכנסו הגרמנים למחסן שלנו, או כששברו את מקלטנו. אין באפשרותי לתאר לכם את התמונות במקלט, כאשר הם לעגו לגברים שלנו על שאינם מגינים על נשיהם וילדיהם [...]. וביחוד לא אוכל לתאר לפניכם את פחד הזוועה מפני המוות. ובכל זאת הננו חיים עוד, לא נטרפה עדיין דעתנו, איננו בוכים ולא צורחים. הננו חיים, כאילו כל המתהווה סביבנו אינו נוגע לנו. עד הרגע האחרון של חיינו הננו צוחקים ושרים. ורק לפעמים, כשהמציאות מדברת אלינו בבהירות יתר, הננו שוכחים את הצחוק [...]

* [הערת המערכת: המחקר ההיסטורי לא אישש שמועה זו.]

מכתבי כבר ארוך ואוכל להיפרד מכם. האמינו לי שהייתי רוצה לראות את פניכם כשהמכתב הזה יגיע לידכם [...] אפשר היה לכתוב עוד הרבה על נושא זה, אך אין לי סבלנות. עוד אני מקוה שמדברי אלה תוכלו ליצור לכם תמונה ברורה ממה שעבר עלינו עד יום מותנו. ועם כל זאת בטוחה אני שלא תוכלו להבין ולהרגיש את חיינו אלה, שכל זה יישטף מכם והלאה, כחלום בלהות, ומה מאד לא ארצה בכך... רוצה הייתי שתפרסמו בזמן ההכרעה מכתבים אלה (הם יהיו רבים), שהנקמה לא תהיה קטנה מעינינו [...]

היו כולכם בריאים, תבלו בנעימים ואל תרעילו לעצמכם את החיים בשטויות. עכשיו הייתי יכולה להביט אחרת על החיים, אך נזכרתי בזה מאוחר מדי. עכשיו ידוע לי, שהכל הבל. והאביב כל כך יפה. מה נורא יהיה מותנו. אני מנשקת את כולכם בחזקה, את כולכם יחד.

שלכם,

חולדה

12 באפריל

יקירי ואהובי,

אני לא אוכל לכתוב כחולדה, אין כוחותי מספיקים לכך, אני עם עצבי המורעלים (אני מוסיפה להשתמש באבקות). זה כמה ימים שאני מרגישה בפנימיותי ומעל גבי את המוות. אני חשה בדם, בפה, בשיניים, על החזה. מכל העברים קורא לי המוות. והאנשים כל כך מבקשים וקורצים לחיים. חולדה הצעירונת יכלה להציל את חייה; איש אחד רצה לקחתה אליו ולהסתירה. גערתי, בכיתי, שום דבר לא עזר – לא רצתה לנסוע. לא היה בה די כוח לעזוב אותנו ולהציל את נפשה. לא הספיקו עצבי וכוחותיה. ילדים יקרים! מה שעובר עלינו אין לתאר כלל במילים. התוכלו להבין את מצבנו, שבזמן שחולדה היתה חבושה בבית הכלא, הגיעו הגסטפו כדי להרוג את כל הכלואים. קרה נס ואת חולדה שחררו. עתה אין אנו מצפים עוד לנס. הלכו 4-5 מיליונים וגם אנחנו נלך ביניהם. הייתי רוצה שהמכתב הזה יגיע אליכם [...] הננו מתים ככלבים מחוסרי בית, כחיה נרדפת. צמרמורת עוברת בכל עצמותי כשאני חושבת על זה. אני משתדלת לשלוט בעצבי ככל האפשר אך אני מפחדת נורא מפני הרגע הזה. הלואי וניפול שלושתנו או שתינו יחד.

היו בריאים. אני כותבת את המלים האלה למען תדעו באילו תנאים חיינו ואיך מתנו. החיים נוראים, אך נורא מהם שבעתיים המוות. אמנם לא חשובים בעיני חיי, בין כך ובין כך אינני מסוגלת לחיות עוד [...]

אחותכם, דודתכם, גיסתכם,

רוזאלקה

היום חיכינו לפעולת החיסול או שלפני החיסול. לא ידוע מפני מה שונתה התכנית. עוד יום אחד. תמיד חשבתי שיודעת אני לתאר במלים בהירות פלסטיות את אשר ארגיש ואראה. כל אותן המלים אינן אפילו בבואה פורתא למה שעבר עלינו [...] אתם לא תאמינו בכל אלה. תוהו ובוהו בראש כשמעלים את הדבר על הדעת. היום יעבור המכתב לאנשים האלה. אני נפרדת מכס עוד פעם ומנשקת אתכם ארוכות ובחזקה. חשבתי שאולי בכל זאת עוד אראה אתכם. קרה אחרת.

שלכם

רוזאלקה

אהובי ויקירי,

חולדה ורוזאלקה כתבו על כל מה שעברנו. מה אני סח? אילו צריכים היינו לתאר הכל שעבר עלינו במלחמה זו ובפרט מ-22.6.1941, לא היו מספיקים כרכים רבים וגם אלה לא היו מכילים הכל. התוכלו לתאר לעצמכם חיים עם ברברים במשך 22 חדשים, שלא עבר אף יום בלי טרגדיה? מי שלא חי את זה בעצמו לא יבין זאת. אם תקראו פעם על מה שקרה פה – אל תחשבו שזאת היא איזו הויה של מחבר, כי אם חלק ממאה או מאלף ממה שהתחולל כאן, כי איש אינו מסוגלת להבין את נשמת היהודי. המחבר הארי ימסור לכם רק עובדות יבשות. האפשר להבין זאת, שאיש צועד בסך לקבורתו ולפני הקרב אומרים לו שיתפשט, כי חבל להם למרצחים על הבגדים. הרי אי אפשר להאמין בזה! ובכל זאת כך הוא. מכל משפחתי נשארו רק יוסף ובנו, אך גם הם לא יאריכו ימים, כי בקרוב יערכו פעולה של "טיהור" פולין המזרחית מיהודים – ו"פעולה" משמעה שחוטפים אנשים, מובילים אותם לבית הקברות ויורים בהם. בתנאים אלה בילינו 22 חודשים, התחבאנו והסתתרנו בבונקרים שונים, אך לבסוף גם עלינו להיכנע [...]. את המכתב הזה אנו משאירים אצל אנשים הגונים שהכרנו כאן, אשר עשו בשבילנו הרבה בלי כל תועלת עצמית. הם יוכלו למסור לכם מתי נרצחנו ואת מקום קבורתנו. יכולנו להסתיר את חולדה, אך היא לא רצתה לעזובנו ועליה לדאבוני למות אתנו; מעשה לא נכון מצדה, כי לנו לא תעזור והרי היא יכולה להציל את עצמה. היו בריאים ושלמים. אני מנשק את כולכם בלבביות.

מאנאק

זאגאן (Zagan), 16 ביולי 1946

לאדוני הדוקטור הנכבד, ר"ש [ראובן שוגר], בארץ-ישראל,

אני שולח לך בזה את המכתבים, הכתובים בידי בני משפחתך, אשר קיבלתי לפני מותם בבקשה למוסרם לידיך: אני עושה זאת באיחור משום שרק לפני חודש הגעתי לאזורי פולין המערבית, ורק מפה אפשר לשגר את המכתבים באורח בטוח [...]. מתאריך הדפים האלה נובע שהם נכתבו כמעט לפני מותם של בני משפחתך, בזמן השחיטה ההמונית בידי המרצחים ההיטלראים על אדמת פולין. אפשר לומר שהם מתו מות גיבורים, כי ביום החיסול ההמוני של היהודים [...] נפלו מידי התליינים 1,760 איש, ביניהם ילדים בני מספר ימים; אך עמנואל, ברצותו לנקום את מות היקרים לו, ירה במשטרה שרצתה להוציאם מהבונקר; ובכדורים האחרונים שנשארו לו הוא שם קץ לחיי משפחתו ולחיי הוא – כי לא רצה להיות מובל בידי המרצחים למקום ההריגה ולעבור את כל הייסורים שלפני המוות.

אני מציין שעם מאנאק [עמנואל] חייתי בידידות לבבית עוד לפני 1939; ובזמן המלחמה, כשהוא גר ליד ביתי בבז'אני, העמקנו עוד יותר את ידידותנו.

אי אפשר לתאר את האבל ששרר בביתי אחרי מותם – אך אין לתאר גם את הגיהנום ששלושתם עברו בזמן הכיבוש ועד מותם. יהי זכרם ברוך!

[...]

אם ירצה אדוני לדעת פרטים נוספים בקשר למוות הטרגי הזה של משפחתו, אוכל לשרתו ברצון. הנני מסיים ברגשי כבוד,

ס' צ'רבינסקי